

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Hirvi, Harri

Title: Tunnettuja salapoliisihahmoja ja rikosetsiviä

Year: 2004 (2016)

Version:

Please cite the original version:

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

TUNNETTUJA SALAPOLIISIHAAHMOJA JA RIKOSETSIVIÄ

Belgialainen **Hercule Poirot** harmaine aivosoluineen on *Agatha Christien* (1890-1976) suosituin salapoliisi. Tämä muhkeaviiksinen, keikarimainen entinen poliisi selvitteli murhamysteerejä yli neljässäkymmenessä kirjassa. Ensimmäisen kerran jo v. 1920 teoksessa *Stylesin tapaus* (suom. 1970). Christie ”tappoi” Poirotin teoksessa *Esirippu*, jonka hän kirjoitti jo 1940-luvulla, mutta se julkaistiin vasta vähän ennen Christien omaa kuolemaa v. 1975 (suom. 1976). Muita tunnettuja Poirot-tarinoita ovat *Idän pikajunan arvoitus* (suom. 1937), *Lentävä kuolema* (suom. 1937), *Aikataulukon arvoitus* (suom. 1938), *Kuolema Niilillä* (suom. 1940), *Sininen juna* (suom. 1940) ja *Roger Ackroydin murha* (suom. 1927, 1929, 1959). Vuodesta 1989 alkaen Englannissa on tuotettu tv-sarjaa Hercule Poirotin parhaista murhatutkimuksista, jossa Poirotia esittää loistava David Suchet. Valkokankaalla on nähty myös kaksi muuta Poirot-hahmoa: 1930-luvulla Austin Trevor ja 1970-1980-luvuilla Peter Ustinov, molemmat useampaan kertaan. Heidän lisäksi Poirotia ovat esittäneet myös: Martin Gabel tv-sarjassa 1960-luvulla, sekä elokuvissa Tony Randall (1965), Albert Finney (1974) ja Alfredo Molina (2001). Sekä venäläisissä elokuvissa Anatoli Ravikovich (1989) ja Konstantin Rajkin (2002).

St. Mary Meadissa asustava herttainen **neiti Jane Marple** oli *Agatha Christien* oma suosikki. Vanha neiti ratkoi ongelmallisia murhatapauksia käsitöitä tehden. Poirotin tavoin myös Neiti Marplesta on tehty Englannissa tv-sarja. Agatha Christie näki Joan Hicksonin teatterinäyttämöllä joskus 1940-luvulla ja ihastui tämän tyyliin niin, että pyysi tätä näyttelemään joskus Miss Marplea. Toive toteutui vasta Christien kuoleman jälkeen 1980-luvulla. Loistavan Joan Hicksonin lisäksi myös Margaret Rutherford onnistui 1960-luvulla viidessä elokuvassa luomaan omaperäisen Neiti Marple -hahmon. Heidän lisäksi Jane Marplea ovat esittäneet myös Angela Lansbury (1980) ja Helen Hayes (1983 ja 1985). Ehkä kaikkein onnistuneimman Miss Marplen on tehnyt kuitenkin tv-sarjassa Geraldine McEwan (2004-2007). Neiti Marple -elokuvia on tehty myös Saksassa; Inge Langen (1970) ja Neuvostoliitossa; Ita Ever (1983). Neiti Marple -mysteereistä tunnetuimpia ovat *Kuolema ilmoittaa lehdessä* (suom. 1950), *Tuijottava katse* (suom. 1965), *Ruumis kirjastossa* (suom. 1972) ja *Neiti Marplen viimeinen juttu* (suom. 1977).

Sympaattinen pariskunta **Tommy ja Tuppence Beresford** esiintyi vain neljässä *Agatha Christie* -teoksessa. Ensimmäisen kerran pariskunta esittäytyy jo vuonna 1922 ilmestyneessä kirjassa *Salainen vastustaja* (suom. 1974), sitten 1941 heidän parhaimmassa seikkailussaan *Salomonin tuomio* (suom. 1988) ja vielä kerran 1960- ja 1970-luvulla. Jo vuonna 1929 filmattiin Saksassa mykkäfilmi *Salaisen vastustajan* pohjalta, jossa Tommya ja Tuppencea esittivät Carlo Aldini ja Eve Gray. 1980-luvulla tehtiin Britanniassa samasta kirjasta elokuva, jossa esiintyivät James Warwick ja Francesca Annis. Elokuva sai jatkoa tv-sarjan muodossa.

Myös Agatha Christien vähemmän tunnetut salapoliisihahmot ovat päässeet valkokankaalle. Christien ihan ensimmäinen filmatisointi tehtiin Englannissa vuonna 1928. Mykkäfilmissä **Harley Quinia** esitti Stewart Rome. Vuonna 1982 Maurice Denham esitti **Parker Pyneä** englantilaisessa tv-sarjassa. Näitä ei ole esitetty Suomessa.

Kaikkien aikojen tunnetuin salapoliisi on varmasti **Sherlock Holmes** apunaan **tohtori Watson**. *Sir Arthur Conan Doyle* (1859-1930) esitteli tämän kuuluisan hahmonsa v. 1888 kirjassaan *A Study in Scarlet*. Ensimmäinen suomennos ilmestyi v. 1899 nimellä *Kostaja*, toinen suomennos v. 1908 nimellä *Vainottu* ja kolmas nimellä *Punaisten kirjainten arvoitus* v. 1982. Jo tässä teoksessa Holmes asuu kuuluisassa osoitteessa: Baker Street 221 B. Holmes-kirjoista tunnetuin on *Baskervillen koira*, joka on filmattu 18 kertaa. Sherlock Holmes on muutenkin kaikkein eniten filmattu salapoliisihah-

mo, n. 100 elokuvaa. Useimmin Holmesia valkokankaalla on esittänyt jo mykkäfilmiä aikana 1920-1923 englantilainen Eille Norwood (46 kertaa). Tunnetuimmat Holmesin esittäjät ovat kuitenkin Basil Rathbone, joka esiintyi v. 1939-1946 viidessätoista elokuvassa (tohtori Watsonina Nigel Bruce), sekä Jeremy Brett tv-sarjassa v. 1984-1994. Ennen Norwoodia Holmesia olivat ehtineet näytellä jo mm. tanskalainen Viggo Larsen, saksalaiset Alvin Neuss ja Hugo Flink. Norwoodin jälkeen Holmesin kenkiin astuivat mm. John Barrymore, Clive Brook, Raymond Massey, Arthur Wontner, Hans Albers sekä Reginald Owen (hän oli näytellyt aiemmin myös tohtori Watsonia ja on näin ollen ainut näyttelijä, joka näytellyt molempia rooleja). Myöhemmin Holmesina on nähty mm. Alan Wheatley, Peter Cushing, Christopher Lee, Stewart Granger, Roger Moore, Christopher Plummer, Vasili Livanov (venäläisissä elokuvissa), Geoffrey Whitehead, Michael Caine, Guy Henry, Peter O'Toole, Charlton Heston, Anthony Higgins, Jason Gray-Stanford, Matt Frewer ja Robert Downey Jr.

Salapoliisikirjallisuuden luoja pidetään yleisesti amerikkalaista kirjailijaa ja lehtimiestä **Edgar Allan Poeta** (1809-1849). Hän loi nykyaikaisen salapoliisikirjallisuuden perustan kolmella teoksellaan: *The Murders in the Rue Morgue* (1841), *The Mystery of Marie Roget* (1842) ja *The Purloined Letter* (1845). Rikokset selvittää herrasmies **C. Auguste Dupin**, dekkarikirjallisuuden ensimmäinen varsinainen salapoliisi. Suomeksi ovat ilmestyneet mm. *Morgue kadun kauhu* (1920), *Punaisen surman naamio* (1926, kertomuksia), *Kultakuoriainen ym. kertomuksia* (1927), *Korppi ja Kultakuoriainen sekä muita kertomuksia* (1959) ja *Rue Morguen murhat ja muita kertomuksia* (1975). Poen kertomusten pohjalta on tehty lukuisia kuunnelmia ja elokuvia. Ensimmäiset filmatisoinnit ovat jo 1910-luvulta. Ehkä tunnetuimpia ovat Roger Cormanin 1960-luvulla tekemät elokuvasoitukset. C. Auguste Dupina on valkokankaalla ja televisiossa nähty mm. Leon Ames (1932), Patric Knowles (1942), Joseph Cotten (1951), Steve Forrest (1954), Edward Woodward (1968), Daniel Gélin (1973) ja George C. Scott (1986).

Amerikkalaisen **Rex Stoutin** (1886-1975) **Nero Wolfe** on salapoliisiromaanien parhaimpia hahmoja. Ylipainoinen, oluesta ja hyvästä ruoasta nauttiva, omapäinen yksityissalapoliisi kasvattaa asuntonsa kattohuoneistossa orkideoita. Apulaisina hänellä on käytännön työt tekevä Archie Goodwin ja mestarillisia ruokia valmistava kokki Fritz Brenner. Ensimmäinen Nero Wolfe -dekkari *Keihäskäärme* ilmestyi v. 1934 (suom. 1989). Nero Wolfe on kuuluisa myös siitä, että hän ei poistu asunnostaan kuin aivan äärimmäisessä tapauksessa. Tällainen tapaus on esim. kirjassa *Caesar on kuollut* (suom. 1957). Parhaimpiin Wolfe-kirjoihin kuuluu myös mm. *Liian monta kokkia* (suom. 1979) ja *Kesävieraan kuolema* (suom. 1996). 1980-luvulla kirjailija Robert Goldsborough (1937-) ryhtyi kirjoittamaan uusia Nero Wolfe-kirjoja. Ensimmäisen kerran Nero Wolfe nähtiin valkokankaalla Yhdysvalloissa jo 1930-luvulla (Edward Arnold, 1936 ja Walter Connolly, 1937). Vuonna 1961 Länsi-Saksassa tehtiin tv-sarja, jossa Nero Wolfea esitti Heinz Klevenow. Seuraavaksi Wolfea esitti Italiassa Tino Buazzelli (1969-1971). Vuonna 1981 oli vuorossa William Conrad ja 2000-2002 Maury Chaykin. Viimeisin Nero Wolfe on italialainen Francesco Pannofino (2012).

Erle Stanley Gardner (1889-1970) kirjoitti yli 80 kirjaa, joista on suomennettu n. 50. Niissä kaikissa rikoksia ratkoo asianajaja **Perry Mason** apunaan kaunis sihteerinsä Della Street ja yksityisetsivä Paul Drake. Perry Mason -kirjat ovat kaikkien aikojen myydyimpiä dekkareita. Pelkästään Yhdysvalloissa kirjoja on myyty yli 200 miljoonaa kappaletta ja niitä on käännetty n. 30 kielelle. Gardner oli alkuperäiseltä ammatiltaan itsekkin asianajaja ja ehkä juuri siksi Perry Mason -kirjojen loppuhui-pennukset tapahtuvatkin yleensä oikeussalissa. Tyypillisiä tällaisia teoksia ovat *Verevä aave* (suom. 1956), *Auringonpalvojan päiväkirja* (suom. 1957) ja *Murha hiihtomajalla* (suom. 1953). Ensimmäisen Marry Mason -hahmon esitti valkokankaalla Warren William (1934-1936). Häntä seurasivat Ricardo Cortez (1936) ja Donald Woods (1938). Vuosina 1973-1974 Perry Masonina nähtiin tv-sarjassa Monte Markham. Kuuluisin Perry Mason -näyttelijä on Raymond Burr. Hän on esittänyt

Perry Masonia lukuisissa tv-elokuvissa ja -sarjoissa, ensimmäisen kerran v. 1957 ja viimeinen kerran v. 1993.

Erle Stanley Gardner kirjoitti myös nimimerkillä **A. A. Fair** n. 30 humoristista dekkaria, joissa rikoksia ratkoo yksityisetsivät **Donald Lam** ja **Bertha Cool**. Donald Lam on pitkälti samantyyppinen hahmo kuin Rex Stoutin apuri Archie Goodwin, Berta Cool on taas itsekeskeinen rahan arvon tunteva hieman ylipainoinen ikäneito. Fair-kirjoista on suomennettu neljätoista, parhaimpia ovat *Pöllöt eivät räpyttele* (suom. 1962) ja *Pässinpäät kuolevat perjantaisin* (suom. 1961).

Belgialaissyntyinen **Georges Simenon** (1903-1989) on suosituimpia ranskalaisia salapoliisikirjailijoita. Hänen maailmanlaajuisesti tunnetuin dekkarihahmonsa on ranskalainen **komisario Jules Maigret**, joka ratkoo rikoksia n. 80 teoksessa. Komisario Maigret on harvapuheinen ja tukeva mies, joka polttaa piippua, hänelle maistuu myös kahvi, olut tai calvados jossain pariisilaisessa kuppilassa. Tutkimuksissaan Maigret luottaa usein enemmän pettämättömään vaistoonsa kuin varsinaiseen todistusaineistoon. Lähes kaikki 80 Maigret-kirjaa on suomennettu, parhaimpia niistä ovat *Komisario Maigret'n ensimmäinen juttu* (suom. 1953) ja *Maigret virittää ansan* (suom. 1957). Myös Komisario Maigret -tarinat ovat päätyneet monet valkokankaalle ja tv-sarjoiksi. Parhaimpia Maigret-hahmoja ovat luoneet Jean Gabin (kolme elokuvaa 1958, 1959, 1963), Gino Cervi (tv-sarja 1964-1972), Jean Richard (tv-sarja 1967-1990), Bruno Cremer (tv-sarja 1991-2005), Michael Gambon (tv-sarja 1992-1993) ja Vincent Grass (1992-2005). Viimeisin Maigret-näyttelijä on koomikko Rowan Atkinson (2016).

Naiset ovat aina hallinneet dekkarien kirjoittamisen, ja vieläpä hyvien sellaisten. Ruotsalainen **Maria Lang** (oik. Dagmar Lange, 1914-1991) on tästä hyvä esimerkki: hän julkaisi vuosien 1949-1986 aikana yhden kirjan joka vuosi. Jo ensimmäisessä teoksessaan *Murhaaja ei valehtelee yksinään* (suom. 1952) Lang esittelee suositut hahmonsia: kirjallisuudentutkija Puck Ekstedtin ja hänen tulevan miehensä Einar Buren, sekä rikokset ratkaisevan komisario **Christer Wjikin** piippuineen. Myöhemmin mukaan tulee Wjikin vaimo, oopperalaulajatar Camilla Martin. Tapahtumapaikkoina ovat usein Skoga ja Bergslagen. Kirjoissa esiintyi myös usein Maria Langin karikatyyri omasta itsestään: salapoliisikirjailija Almi Graan. Langin parhaimpiin teoksiin kuuluu mm. *Kielojen kuningas* (suom. 1958), *Kuoleman aaria* (suom. 1956) ja *Murhenäytelmä hautausmaalla* (suom. 1963) Myös Christer Wijk on nähty valkokankaalla. Häntä esitti kahdessa elokuvassa (1960-1961) Karl-Arne Holmsten. Vuonna 2013 Ola Rapace näytteli Christer Wijkia kuudessa elokuvassa.

John Dickson Carr (1906-1977) alias **Carter Dickson** kirjoitti n. 80 salapoliisikertomusta. Ensimmäinen Carrin salapoliiseista oli pariisilainen poliisipäällikkö **Henri Bencolin**, joka esittäytyy Carrin ensimmäisessä kirjassa v. 1930 *Hän kulkee öisin* (suom. 1947). Tuo originellit tavat, hienon käytöksen ja ylivoimaisen älykkyyden omaava salapoliisi esiintyy kaikkiaan vain viidessä teoksessa. Carrin toinen, Bencolia huomattavasti tunnetumpi, salapoliisi on tohtori **Gideon Fell**, jonka esikuvana oli kirjailija G. K. Chesterton. Tällä hyväntuulisella, tukevahkolla herrasmiehellä oli taipumus joutua ylikuonnollisilta tuntuvien asioiden ratkaisijaksi. Näin oli jo ensimmäisessä kirjassa v. 1933 *Noidan loukku* (suom. 1989) ja ehkä yhdessä tunnetuimmassa Carrin teoksessa *Itsemurhien salaisuus* (suom. 1957).

Kirjoittaessaan nimimerkillä **Carter Dickson** John Dickson Carr kunnostautui ns. suljetun huoneen mysteerin ratkaisijana. Näissä kirjoissa esiintyy Carrin kaikkein tunnetuin salapoliisihahmo **Sir Henry Merrivale**; isokokoinen ja tukeva eläkeikää lähestyvä korkea-arvoinen puolustusministeriön virkamies, joka on itsekeskeinen ja tärkeilevä sekä taipuvainen pahanilkisyyteen. Tunnetumpia Merrivale-dekkareita ovat *Juudaksen ikkuna*, *Valkoisen luostarin murhat* ja *Punainen leski* (kaikki suom. 1954).

Salanimen *Quentin Patrick* taakse kätkeytyy kaksi menestyksestä rikoskirjailijaa: *Richard W. Webb* (1901-1970) ja *Hugh C. Wheeler* (1912-1987). He kirjoittivat yhdessä parikymmentä toinen toistaan hienompaa salapoliisikertomusta. Erinomaisia ovat teokset, joissa murhia selvittelee newyorkilainen teatterimies *Peter Duluth*. Tällaisia ovat esim. *Kuka on seuraava?* (suom. 1947), *Hämähäkki* (suom. 1954) ja *Norsu ei unohda* (suom. 1954). Vuonna 1948 Warren Douglas esitti Peter Duluthia yhdessä elokuvassa.

Ehkä kaikkein ongelmallisimmat murhatapaukset *Richard W. Webbin* ja *Hugh C. Wheelerin* kirjoissa saa ratkaistavakseen maalaislääkäri *Hugh Westlake*. Kirjat julkaistiin nimimerkkien *Quentin Patrick* ja *Jonathan Stagge* kirjoittamina. Ne edustavat perinteistä salapoliisikirjallisuutta parhaimmillaan. Loistavimpia ovat *Kuoleman lyhty* (suom. 1944), josta uusi suomennos v. 1964 nimellä *Punainen ympyrä*, sekä teokset *Kalman laulu* (suom. 1948), *Keltainen vuokra-auto* (suom. 1948) ja *Laupias tuoni* (suom. 1949).

Dekkarikirjailija *Ellery Queen* on sekä tekijänimimerkki että kirjoissa esiintyvä salapoliisi. Kirjailijanimen takana ovat serkukset *Frederic Dannay* (1905-1982) ja *Manfred B. Lee* (1905-1971), tosin nyttemmin on selvinnyt, että suurin osa Queenin nimellä julkaistuista teoksista ei olekaan Dannayn ja Leen kirjoittamia. Kirjailijat *Richard Deming* (1915-1983), *Theodore Sturgeon* (1918-1985), *John Vance* (1917-2002), *Talmage Powell* (1920-2000), *Stephen Marlowe* (oik. Milton Lesser, 1928-2008) ja *Edward D. Hoch* (1930-2008) ovat kaikki kirjoittaneet Ellery Queen -tarinoita. Salapoliisina toimiva *Ellery Queen* on kiehtova hahmo, myös tarinat ovat varsin monimutkaisia ja mielenkiintoisia. Varsinkin alkukauden Ellery Queen -kirjojen ratkaisuissa pyritään ns. reiluun peliin, sillä lukijalle annetaan kaikki samat tiedot kuin kirjan salapoliisille. 1930-luvulla Ellery Queenia esittivät valkokankaalla Donald Cook ja Eddie Quillan, molemmat yhdessä elokuvassa. 1940-luvulla Ellery Queen -kirjoista tehtiin seitsemän elokuvaa, joissa Queeniä näyttelivät Ralph Bellamy ja William Gargan. Vuonna 1971 valkokankaalla nähtiin Peter Lawford. 1950-luvulla tv-sarjoissa Ellery Queenia esittivät Hugh Marlowe (1952-1956), George Nader (1958-1959) ja Lee Philips (1959), sekä 1970-luvulla Jim Hutton (1975-1976). Parhaita Queen-kirjoja ovat *Kuolemanlento Hollywoodissa* (suom. 1942), *Salaperäiset varoitukset* (suom. 1948) ja *Yhdeksänhätäinen kissa* (suom. 1949).

Ellery Queenin nimellä on ilmestynyt myös neljä kirjaa, joissa salapoliisina toimii eläkkeellä oleva rikas näyttelijä *Drury Lane*, joka asuu omassa linnassaan Hudson-joen rannalla. Tunnetuin teoksista on *Tapaus Y* (suom. 1948).

Lordi Peter Wimsey ratkoo murhamysteerejä yhdessätoista *Dorothy L. Sayersin* (1893-1957) dekkarissa. Hienostunut aatelismies on Sayersin tunnetuin salapoliisihahmo. Ensimmäisen kerran hän esiintyi v. 1923 kirjassa *Kuka ja mistä?* (suom. 1944). Parhaimpia Wimsey-kirjoja ovat *Kuolema vieraillee kerhossa* (suom. 1953) ja *Kolmesti kuollut* (suom. 1948), josta uusi suomennos v. 1989 nimellä *Kuolema kirkkomaalla*. Myös Lordi Peter Wimsey päätyi elokuviin; Peter Haddon (1935), Robert Montgomery (1940), Harold Warrender (1947) ja Peter Gray (1957). 1970-luvulla (1972-1975) Englannissa tuotettiin tv-sarja Lordi Peter Wimseyn murhatutkimuksista, jossa Wimseytä esitti Ian Carmichael. Vuonna 1987 tv-sarjassa Wimseyn roolissa nähtiin Edward Petherbridge.

Ns. kovaksikeitettyjen dekkareiden tunnetuin edustaja lienee *Raymond Chandler* (1888-1959), joka loi *Philip Marlowe* -hahmon. Marlowe edustaa uuden tyyppistä yksityisetsivää ja poikkeaa siten edukseen perinteisistä dekkarihahmoista yksinkertaisuudellaan ja tavallisuudellaan, hänellä ei ole mitään erityisaipeuksia tai -lahjoja. Marlowe on yksinäinen, elämää nähnyt ja kovia kokenut mies, jolla on silmää myös naiskauneudelle. Monet Chandlerin teoksista on filmattu; *Näkemiin kul-*

taseni (suom. 1958, näyt. Dick Powell, 1944; Robert Mitchum, 1975), *Syvä uni* (suom. 1965, näyt. Humphrey Bogart, 1946; Robert Mitchum, 1978), *Nainen järvessä* (suom. 1954, näyt. Robert Montgomery, 1947) ja *Vanha kultaraha* (suom. 1954, näyt. George Montgomery, 1947), *Pikkusisko* (suom. 1959, näyt. James Garner, 1969) ja *Pitkät jäähyväiset* (suom. 1956, näyt. Elliot Gould, 1973). Tv-sarjoissa Philip Marlowena on nähty Philip Carey (1959-1960) ja Powers Boothe (1983-1986).

1930- ja 1940-luvuilla suosiota niitti niin kirjoissa kuin valkokankaallakin *Earl Derr Biggersin* (1844-1933) luoma honolululainen salapoliisihahmo **Charlie Chan**. Hollywoodissa filmattiin 1930- ja 1940-luvuilla vajaa viisikymmentä Charlie Chan -elokuvaa, näyttelijöinä Sidney Toler (22 elokuvaa), Warner Oland (16 elokuvaa) ja Roland Winters (6 elokuvaa). Jo mykkäfilmien aikaan Charlie Chanina nähtiin mm. George Kuwa (1926). Tv-sarjoissa Chania esittivät J. Carrol Naish (1957-1958) ja Keye Luke (1972). Chan oli kuuluisa siitä, että hän siteerasi usein Konfutsea tutkimuksien yhteyksissä. Tunnetuimpia Charlie Chan -kirjoja ovat *Avaimeton talo* (suom. 1937, uusi suomenos *Charlie Chan ja avaimeton talo* 1982), *Pudonnut kukka* (suom. 1938) ja *Charlie Chan panee toimeksi* (suom. 1939).

T'ang-dynastian aikaan (630-700) sijoittuvat **Robert Van Gulikin** (1910-1967) salapoliisitarinat eroavat tyyliltään täydellisesti alan muista teoksista. **Tuomari Dee Jen-djeh** ratkoo kiinalaisia murhamysteerejä omaperäisellä tavallaan, apulaisinaan Hoong Liang, Ma Joong, Chiao Tai ja Tao Gan. Kirjoissa kuvataan mielenkiintoisesti kiinalaista oikeusjärjestelmää ja elämäntapaa T'ang-dynastian aikana. Tuomari Dee-kirjoja on ilmestynyt n. 20 kappaletta 1950-1960-luvuilla, mm. *Kiinalaiset kultamurhat* (suom. 1971), *Kiinalaiset kellomurhat* (suom. 1972) ja *Kummitusluostari* (suom. 1966). Vuonna 1969 filmattiin tv-sarja, jossa Tuomari Deenä esiintyi Michael Goodliffe.

Katolinen pappi dekkarina! **Isä Brown** on **G. K. Chestertonin** (oik. Gilbert Keith Chesterton, 1874-1936) luoma pyöreäkasvoinen ja ystävällinen psykologiseen vaistoon luottava salapoliisi. Isä Brown -kirjoja on ilmestynyt n. 50, suomeksi mm. *Isä Brownin salaisuus* (1948). Pappismies on ollut myös suosittu filmihahmo, jota ovat esittäneet elokuvissa mm. Walter Connolly (1935), Alec Guinness (1954) ja Heinz Rühmann (1960-1962), sekä tv-sarjoissa Josef Meinrad (1966-1972), Renato Rascel (1970-1971), Kenneth More (1974), Emrys James (1988), Otfried Fischer (2003-2014) ja Mark Williams (2013-2016).

Hienostunut herrasmiessalapoliisi **Philo Vance** muistuttaa paljon Dorothy L. Sayersin Lordi Peter Wimseytä. Vance-hahmon loi amerikkalainen kirjailija **S. S. Van Dine** (oik. Willard Huntington Wright, 1888-1939). Vance on hyvän ruoan ja juoman ystävä, jonka varastoon kuuluu mm. aitoa Napoleon-konjakkia. Hän puhuu hienostuneesti ja polttaa vain suoraan Istanbulista tuotettuja Régie-savukkeita. Philo Vance -kirjoja ilmestyi kaikkiaan kaksitoista kappaletta, joista suosituimpia ovat *Greenin perheen salaisuus* (suom. 1931), *Kanarialinnun salaisuus* (suom. 1937) ja *Skarabeen salaisuus* (suom. 1938). Philo Vance -tarinat olivat hyvin suosittuja 1930- ja 1940-luvuilla, niistä sovitettiin toistakymmentä elokuvaa, näyttelijöinä William Powell, Basil Rathbone, Warren William, Paul Lukas, Edmund Lowe, Wilfrid Hyde-White, Grant Richards, James Stephenson, Alan Curtis ja William Wright. Vuonna 1974 Philo Vancea esitti italialaisessa tv-sarjassa Giorgio Albertazzi.

Vuonna 1941 Humphrey Bogartin roolihahmo elokuvassa *Maltan haukka* toi koko maailman tietoisuuteen yksityisetsivä **Sam Spaden**. **Dashiell Hammettin** (1894-1961) luoma kyyninen sanfranciscolainen yksityisetsivä esiintyi vain muutamassa kertomuksessa, mutta on jäänyt elämään juuri tuon v. 1930 kirjoitetun *Maltan haukka* -dekkarin (suom. 1955) ansiosta. Ennen Humphrey Bogartia saman roolin olivat esittäneet valkokankaalla jo Ricardo Cortez (1931) ja Warren William (1936, tässä Sam Spaden nimi oli muuttunut muotoon Ted Shane).

Hammettin luoma on myös aviopari **Nick** ja **Nora Charles**. Heidät muistetaan varsinkin *Pettävä varjo* -elokuvista, joita Hollywoodissa tehtiin kuusi kappaletta vuosina 1934-1947, rooleissa William Powell ja Myrna Loy. Elokuvat tehtiin v. 1934 ilmestyneen kirjan *Varjomies* (suom. 1973) innoittamina. Kirja ilmestyi Suomessa ruotsinkielisenä jo v. 1946 nimellä *Gäckande skuggan*. Vuosina 1957-1959 filmattiin tv-sarja *Pettävä Varjo vaaroissa*, jossa Charlesin pariskuntaa esittivät Peter Lawford ja Phyllis Kirk.

Todella tuotteliaan englantilaisen kirjailijan, **Edgar Wallacen** (1875-1923), kenties tunnetuin salapoliisihahmo on pienikokoinen, vaatimaton ja ystävällinen **J. G. Reeder**, joka ennen salapoliisiksi ryhtymistään on toiminut Scotland Yardin palveluksessa. Reederin erikoisuutena on hänen ilmiömäinen muistinsa. Reeder esiintyy kuitenkin vain kahdessa Wallace-dekkarissa: *Huone n:o 13* (suom. 1930) ja *Kauhujen linna* (suom. 1951). Myös J. G. Reeder päätyi 1930-luvulla valkokankaalle: Gibb McLaughlin (1938) ja Will Fyffe (1939). Vuosina 1969-1971 Hugh Burden näytteli Reederia tv-sarjassa.

Ruotsalainen rikoskirjailija **Julius Regis** (oik. Julius Pettersson, 1889-1925) kirjoitti 1910- ja 1920-luvuilla kaksitoista suosittua salapoliisitarinaa, joissa sanomalehtimies **Maurice Wallion** ratkoi visaisia murhatapauksia. Parhaimpia niistä ovat *Sininen jälki* (suom. 1920), *Vaskilinnan salaisuus* (suom. 1920) ja *Toroni n:o 13* (suom. 1921).

Norjalainen lehtimies ja kirjailija **Stein Riverton** (oik. Sven Elvestad, 1884-1934) julkaisi kaikkiaan n. 100 rikosromania. Hänen tunnetuin salapoliisihahmonsansa on **Asbjörn Krag**, joka monissa valepuvuissa tai ilman niitä saa kiinni mitä vaarallisimpia suurrikollisia ja murhaajia. Asbjörn Krag -kirjat olivat todella suosittuja 1910-luvulla ja vielä 1920-luvun alkupuolella, niitä käännettiin yli kymmenelle kielelle, suomeksikin kolmetoista, mm. *Punainen leski* (1915), *Kummituksen kosto* (1918) ja *Salapoliisi Krag pankkirosvona* (1929). Asbjörn Krag päätyi valkokankaalle jo mykkäelokuvien kaudella (1917), nimiosassa Peter Nielsen.

Englantilaisen seikkailu- ja rikoskirjailija **A. E. W Masonin** (oik. Alfred Edward Woodley Mason, 1865-1948) luoma rikostutkija **Gabriel Hanaud** Pariisin rikospoliisista oli aikanaan hyvin suosittu hahmo. Masonin parhaimmat kirjat *Myrkkynuoli* (suom. 1926) ja *Villa Rosen murhenäytelmä* (suom. 1992) ovat molemmat filmattu useampaan kertaan, näyttelijöinä Dennis Neilson-Terry, Austin Trevor, Kenneth Kent, Anthony Holles ja Oskar Homolka.

Komisario McLean oli englantilaisen **George Goodchildin** (1888-1969) tunnetuin dekkarihahmo. Kymmenen suomennettua McLean-kirjaa ilmestyivät kaikki Scotland Yard -sarjassa v. 1940-1943, mm. *Lee Fengin murha* (suom. 1940).

Uusiseelantilainen naiskirjailija **Ngaio Marsh** (1899-1982) tunnetaan parhaiten Scotland Yardin ylitarkastaja **Roderick Alleyn** luoja. Tämä aatelista syntyperää oleva hienostunut herrasmies esiintyy noin kymmenessä teoksessa, joista tunnetuimpia ovat *Odottamaton onkimies* (suom. 1957) ja *Serenadi ruumiille* (suom. 1960). Valkokankaalla nähtiin vuonna 1977 kolmessa elokuvassa Roderick Alleyn roolissa George Baker. Vuosina 1993-1994 tv-sarjassa Alleynia esitti Patrick Malahide.

Scotland Yardin ylitarkastaja **Henry Tibbett** ratkoo murhatapauksia vaimonsa **Emmyn** kanssa irlantilaisen **Patricia Moyesin** (1923-2000) kirjoissa. Tämän mukavan keski-ikäinen pariskunnan murhatutkimukset edustavat perinteistä salapoliisikirjallisuutta. Maineikkaimpia teoksia ovat *Kuolleet eivät hiihdä* (suom. 1961) ja *Muotimurha* (suom. 1964).

Mickey Spillanen (oik. Frank Morrison Spillane, 1918-2006) yksityisetsivä **Mike Hammer** kuuluu siihen samaan ns. kovaksikeitettyjen dekkareiden sarjaan, johon kuuluvat myös Raymond Chandlerin Philip Marlowe, Peter Cheyneyn Lemmy Caution ja Dashiell Hammettin Sam Spade. Hammer on kovaotteinen ja häikäilemätön ja ehkä moraalittomampi kuin muut saman sarjan yksityisetsivät. Tunnetuimmat Hammer-dekkarit ovat kolmesti suomennettu *Minä olen tuomari* (1953), *Minä olen valamiehistö* (1968) ja *Minä, kostaja* (1983) ja kahdesti suomennettu *Suutele minua, julmuri* (1955) ja *Mike Hammer ja mafia* (1968). Vuonna 1963 Mickey Spillane esitti itse Mike Hammeria elokuvassa *Älä odota armoa*. Myös monet muut Hammer-kirjat on filmattu, Hammerina Biff Elliot, Brian Keith, Ralph Meeker, Robert Bray, Darren McGavin, Kevin Dobson, Armand Assante, Stacy Keach, Mark Christensen ja Rob Estes. Stacy Keach esitti Hammeria myös tv-sarjassa 1984-1987 ja 1997-1998.

Brittiläinen **David Hume** (oik. John Victor Turner, 1900-1945) kirjoitti lähes 30 kirjaa, joissa rikoksia ratkovat ylikomisario **Richard Cardby** ja hänen poikansa komisario **Mick Cardby**. Kirjoista 18 on suomennettu, mm. *Täysosumia* (suom. 1938), *Neliöön murhatut* (suom. 1939), *Cardby ja poika* (suom. 1938), *Kuolema Cardbylle* (suom. 1938), *Kuoleman talo* (suom. 1938), *Yhdennältoista hetkellä* (suom. 1938), *Cardby ja lohikäärme* (suom. 1938), *Kuolema kintereillä* (suom. 1939) ja *Cardby taistelee jälleen* (suom. 1961). Komisario Cardby nähtiin myös valkokankaalla, nimiroolissa George Merritt (1935), Edward Lexy (1939) ja Gordon McLeod (1941).

Ruotsalainen **Stieg Trenter** (1914-1967) kirjoitti yli kaksikymmentä salapoliisikertomusta, joiden sympaattisena päähenkilönä toimii valokuvaaja **Harry Friberg**, joka jo kolmannessa Friberg-kirjassa saa seurakseen hienostelevan rikosintendentin Vesper Johansonin. Parhaimpia kirjoista ovat *Rannalle nousi näkki* (suom. 1954) ja *Kuka murhasi Suzannen?* (suom. 1956). Stieg Trenterin kuoleman jälkeen hänen vaimonsa Ulla Trenter (1936-) on jatkanut Harry Friberg -kirjojen kirjoittamista. Vuonna 1987 tehtiin Ruotsissa kolme elokuvaa, joissa Harry Fribergiä esitti Örjan Ramberg.

Brittiläisen **Simon Rattrayn** nimen taakse kätkeytyy rikoskirjailija **Elleston Trevor** (1920-1995). Hän kirjoitti Rattrayn nimellä viisi tyylikästä salapoliisikertomusta, joissa perinteisiä murhatapauksia tutkii sakkia pelaava ja ylellistä poikamieselämää viettävä **Hugo Bishop**. Parhaimpia ovat *Kuningatar vaarassa* (suom. 1953) ja *Kuoleman ympyrä* (suom. 1962). Paul Henreid näytteli Hugo Bishopia yhdessä elokuvassa v. 1953.

Amsterdamilainen tarkastaja **Piet Van der Valk** selvittelee murhamysteerejä viehättävän **Arlette**-vaimonsa kanssa englantilaisen **Nicholas Freelingin** (1927-2003) kymmenessä dekkarissa. Sympaattinen Van der Valk muistuttaa hahmona hyvin paljon Simenonin komisario Maigretia. Tunnetuin teos on *Sateisen maan kuningas* v. 1966 (suom. 1969). Piet Van der Valkia ovat esittäneet elokuvissa Wolfgang Kieling, Frank Finlay ja Bryan Marshall. Vuosina 1972-1992 tv-sarjassa Van der Valkina nähtiin Barry Foster.

Brittiläinen kirjailija **P. D. James** (oik. Phyllis Dorothy James, myöh. White, 1920-2014) aloitti varsinaisen kirjailijauransa vasta 40-vuotiaana. Hänen tunnetuin hahmonsansa on rikostarkastaja **Adam Dalgliesh**, joka esiintyy neljässätoista kirjassa. Ensimmäinen kirja, *Sally-rukka, kultatukka*, ilmestyi v. 1962 (suom. 1980). Muita Dalgliesh-kirjoja ovat mm. *Rikoskirjailijan kuolema* (suom. 1967), *Dalgliesh ja kuolema* (suom. 1986), *Pahuuden palkka* (suom. 1995) ja *Yksityispoltilas* (suom. 2009). Roy Marsden esitti Dalglieshia tv-sarjoissa ja -elokuvissa vuosina 1983-1998. 2000-luvulla roolissa on nähty Martin Shaw.

Ruotsalaisen **Henning Mankell** (1948-2015) loi 1990-luvulla keski-ikäisen rikoskomisario **Kurt Wallanderin**, joka on hiljattain eronnut vaimostaan ja vieraantunut tyttärestään, minkä lisäksi hän laiminlyö terveyttään, mutta pitää oopperasta. Wallander-kirjoja on käännetty useille kielille. Ensimmäinen kirjoista oli *Kasvoton kuolema*, joka ilmestyi v. 1991 (suom. 1993). Myöhemmin ilmestyivät mm. *Riian verikoirat* (suom. 1994), *Askeleen jäljessä* (suom. 1999) ja *Pyramidi* (suom. 2002). Kirjoista on tehty elokuvia ja tv-sarjoja. Ensimmäisenä Kurt Wallanderina nähtiin Rolf Lassgård. Hänen lisäksi Wallanderia ovat näytelleet Lennart Jähkel, Krister Henriksson ja Kenneth Branagh.

Brittiläisen kirjailijan **Colin Dexterin** (1930-) kirjoissa rikoksia ratkoo Oxfordissa komisario **Endeavour Morse** apunaan kersantti **Robert Lewis**. Ensimmäinen Morse-kirja, *Viimeinen bussi Woodstockiin*, ilmestyi v. 1975 (suom. 2003). Kirjoja on ilmestynyt kaikkiaan neljätoista, mm. *Palvelus vainajille* (suom. 1993), *Rantakadun surmat* (suom. 1992), *Neidonmurha* (suom. 1991) ja *Kulki kerran metsätie* (suom. 1995). Tv-sarjaa Komisario Morsesta tehtiin vuosina 1987-2000, nimiosassa John Thaw ja kersantti Lewisina Kevin Whately. Vuosina 2006-2015 Komisarioksi ylennyt Lewis sai oman tv-sarjansa, jossa Lewisina edelleen Kevin Whately. Hänen apurinaan kersantti James Hathawayn roolissa Laurence Fox.

Ylikomisario **Tom Barnaby**, apunaan kersantti **Ben Jones**, ratkoo murhia brittiläisen **Caroline Grahamin** (1931-) seitsemässä kirjassa, joista on suomennettu vain kaksi: *Kämmekä kukkii kuolemaa* (suom. 1991) ja *Marionetin kuolema* (suom. 1999). Kirjojen pohjalta tehtiin suosittu tv-sarja *Midsomerin murhat* (1997-2011), päärooleissa John Nettles ja Jason Hughes.

Nimimerkki **Sapper** (oik. Herman C. McNeile, 1888-1937) loi suosittu Bulldog Drummond -hahmon 1920-luvulla. **Bulldog Drummond** eli **kapteeni Hugh Drummond** on kovanyrkkinen ja herkästi ampuva dekkari, jonka suurin haaste on Englantia uhkaavien kommunistien ja saksalais-agenttien tuhoaminen. Tämä isänmaallinen supersankari lienee ollut jonkinlainen James Bondin esikuva. Tunnetuimpia Drummond-kirjoja ovat *Teräsnyrkki-Hugh* (suom. 1925), *Kohtalokas tiemanttisalaisuus* (suom. 1928) ja *Temppelitornin kummitus* (suom. 1929). Bulldog Drummondista on tehty useita elokuvia 1920-luvulta 1960-luvulle, näyttelijöinä Carlyle Blackwell, Jack Buchanan, Ronald Colman, Kenneth MacKenna, Ralph Richardson, Atholl Fleming, Ray Milland, John Lodge, John Howard, Ron Randell, Tom Conway, Walter Pidgeon, Robert Beatty ja Richard Johnson.

Irlantilaisen **Freeman Wills Crofts**in (1879-1957) lähes kaikissa dekkareissa murhia ratkoo Scotland Yardin tarkastaja **Joseph French**. Näistä ensimmäinen, *Poliisi ei hellitä*, ilmestyi v. 1924 (suom. 1951). Muita tunnettuja teoksia ovat *Kuin varas yöllä* (suom. 1934) ja *Groote-puiston murha* (suom. 1951).

Amerikkalaisen kirjailijattaren **Mary Roberts Rinehartin** (1876-1958) teoksissa murhajuttuja selvittelee yleensä nuori nainen. Tunnetuin heistä on sairaanhoitaja **Hilda Adams**, jolle poliisit ovat antaneet lempinimen Neiti Pinkerton (Agatha Christien dekkarin mukaan). Reinhart kirjoitti teoksensa muistelevaan sävyyn ”jos silloin olisin tiennyt sen, mitä nyt tiedän, niin tämä olisi voitu välttää, eikä näitä kauheita murhia olisi tapahtunut”. Tästä syystä häntä ja muita samantyyppisiä kirjailijoita on usein sanottu ”olisimpa vain tiennyt” -koulukunnan edustajiksi. Tunnetuimpia Hilda Adams -tarinoita on *Vaeltava veitsi* (suom. 1959). Valkokankaalla Hilda Adamsinia nähtiin Joan Blondell (1932) ja Lee Patrick (1941).

Lemmy Caution tunnetaan ennen kaikkea ranskalaisista Eddie Contantine -elokuvista. Tämä **Peter Cheyneyn** (1896-1951) kovapintainen ja häikäilemätön, mutta huumorintajuinen dekkari on samaa sarjaa kuin Cheyneyn toinen dekkarihahmo **Slim Callaghan**. Tunnetuimpia Caution-kirjoja ovat

Naiset eivät välitä (suom. 1947), *Vaarallinen mies* (suom. 1954) ja *Myrkkykukka* (suom. 1937). Callaghan-kirjoista on paras *Kuoleman huvipursi* (suom. 1957). Eddie Constantine esitti Lemmy Cautionia kolmessatoista elokuvassa vuosina 1953-1991. Ihan ensimmäisenä Cautionia valkokankaalla nähtiin kuitenkin ranskalaisessa elokuvassa (1952) hollantilainen John Van Dreelen. Myös Slim Callaghan päätyi elokuvaan ja televisioon. Ensimmäisenä häntä esitti v. 1948 Michael Rennie, minkä jälkeen roolissa nähtiin veljekset Terence de Marney (1952, tv) ja Derrick De Marney (1954). 1950- ja 1960-luvuilla olivat vuorossa Tony Wright ja Viktor de Kowa.

Tuotteliaan brittiläisen **J. S. Fletcherin** (oik. Joseph Smith Fletcher, 1863-1935) tuotantoa ilmestyi Suomessa 1920-luvulla. Fletcherin tunnetuin salapoliisihahmo on **Roger Camberwell**, joka ratkoo murhamysteerejä mm. teoksissa *Kadonnut mies* (suom. 1924), *Mazaroffin murhajuttu* (suom. 1924), *Välkehtivä rubiini* (suom. 1925) ja *Mr. Severfieldin testamentti* (suom. 1929).

Britiläinen kirjallisuudenopettaja **Michael Innes** (1906-1994) loi 1930-luvulla Scotland Yardin päällikön **John Applebyn**. Kirjailijan itsensä mukaan hän pyrki teoksissaan tietoisesti kepeään, todellisuutta karttavaan ajanvietteeseen. Tunnetuin Appleby-dekkari on v. 1958 ilmestynyt *Hyvästi iäks'* (suom. 1960).

Vuonna 1956 ilmestyneessä kirjassa *Barbaarirannikko* (suom. 1961) yksityisetsivänä toimii Philip Marlowe -tyyppinen sankari **Lew Archer**. Vaimostaan eronnut entinen poliisi toimii yksityisetsivänä kaikkiaan kahdeksassatoista kirjassa. Amerikkalainen kirjailija **Ross Macdonald** (oik. Kenneth Millar, 1915-1983) loi hahmon 1940-luvulla. 1960- ja 1970-luvuilla Paul Newman esitti Archeria kahdessa menestyksekkäässä elokuvassa, tosin näissä sankarin nimi oli muutettu **Lew Harperiksi**. 1970-luvulla myös Peter Graves esitti Lew Archeria yhdessä elokuvassa. Vuonna 1975 filmattiin tv-sarja, jossa Archeria esitti Brian Keith.

Komisario **Christopher McKee** ratkoo murhatapauksia amerikkalaisen kirjailijan **Helen Reillyn** (1891-1925) teoksissa. Tarinat ovat perinteisiä salapoliisikertomuksia, joissa kuvataan tavanomaista tarkemmin poliisin työskentelymenetelmiä. Tunnetuimpia ovat *Kysytään kuolleelta* (suom. 1944) ja *Pirunrotkon salaisuus* (suom. 1944).

Kaikki muistavat 1960-luvulta Roger Mooren roolihahmosta **Simon Templar** eli **Pyhimys. Leslie Charteris** (1907-1993) loi tämän hienostuneen naistenmiehen jo v. 1928. Lisänimi Pyhimys tulee siitä, että Templar jättää jälkeensä aina käyntikortin, johon on piirretty tikku-ukko soikea rengas pään päällä. Pyhimys-kirjoja on ilmestynyt suomeksi parikymmentä, mm. *Kerjäläisten kuningas* (suom. 1948) ja *Pyhimys seuraa jälkiä* (suom. 1949). Enne Roger Moorea Pyhimystä olivat näytelleet jo Louis Hayward, George Sanders, Hugh Sinclair, Brian Aherne, Félix Marten ja Jean Marais. Roger Mooren jälkeen ensimmäisenä Pyhimyksen roolissa nähtiin tv-sarjassa (1978-1979) Ian Ogilvy. Hänen jälkeensä Pyhimyksen saappaisiin ovat astuneet John Wirth, Simon Dutton, Val Kilmer ja Adam Rayner.

Brett Hallidayn (oik. Davis Dresser, 1904-1977) luoma dekkarihahmo **Mike Shayne** oli hyvin suosittu 1940-luvulla Yhdysvalloissa. Miamiasta kotoisin oleva kovanyrkkinen ja punatukkainen yksityisetsivä seikkaili noin 70 kirjassa, joista noin parikymmentä on suomennettu, mm. *Kuolema karhua saatavansa* (suom. 1960). Myös Mike Shayne päätyi valkokankaalle, missä häntä esittivät 1940-luvulla Lloyd Nolan ja Hugh Beaumont. Vuosina 1960-1961 tv-sarjassa Mike Shaynen roolissa nähtiin Richard Denning.

Brittiläinen kirjailija **Joyce Porter** (1924-1990) kirjoitti yksitoista kirjaa, joissa rikoksia ratkoo Scotland Yardin komisario **Wilfred Dover**. Kirjoista on suomennettu kolme: *Dover ja paksu Juliet* (suom. 1967), *Dover ja tukala leikkaus* (suom. 1968) ja *Dover ja hankala raskaus* (suom. 1969).

Brittiläinen **Reginald Hill** (1936-2012) kirjoitti yli 20 kirjaa, joissa rikoksia selvittelee tympeän oloinen rikostarkastaja **Andy Dalziel**, jonka apurina toimii komisario **Peter Pascoe**. Kirjoista on suomennettu kuusi, mm. *Opin kirot* (suom. 1971), *Kuolema kuvassa* (suom. 1978), *Viimeinen viesti* (suom. 1984) ja *Elämään palautettu* (suom. 1992). Kirjojen pohjalta tehtiin tv-sarja *Yorkshiren etsivät* (1996-2007), pääosissa Warren Clarke ja Colin Buchanan.

Ruotsalainen aviopari **Maj Sjöwall** (1935-) ja **Per Wahlöö** (1926-1975) kirjoittivat vuosina 1965-1975 kymmenen kirjaa, joissa rikoksia ratkoo Tukholman rikospoliisin komisario **Martin Beck**. Näistä kaikkein suosituin on *Bussimurha* (suom. 1972), joka palkittiin Ruotsissa v. 1968 vuoden parhaana salapoliisiromaanina. Myöhemmin kirja palkittiin myös Yhdysvalloissa. Peter Haber on näytellyt Martin Beckiä lähes kolmessakymmenessä ruotsalaisessa elokuvassa vuodesta 1997 alkaen. Ennen häntä Beckiä ovat näytelleet Keve Hjelm (1967), Walter Matthau (1973, roolinimenä Jake Martin), Carl-Gustaf Lindstedt (1976), Derek Jacobi (1980), Romualds Ancans (1981, Latvia), Jan Declair (1993) ja Gösta Ekman (1993-1994).

Brittiläinen kirjailija **Patricia Wentworth** (oik. Dora Turnbull, 1878-1961) kirjoitti vuosina 1937-1961 32 kirjaa herttaisesta vanha neiti **Maud Silveristä**. Tämä entinen kotiopettajatar on ryhtynyt aikansa kuluksi yksityiseksi rikostutkijaksi, jolla riittää asiakkaita. Parhaimpiin kuuluvat *Myrkyä kynässä* (suom. 1972) ja *Kiinalainen huivi* (suom. 1974).

Agatha Christien jälkeen yhden suosituimman englantilaisen dekkarikirjailijan **Ruth Rendellin** (1930-2015) teosten päähenkilö on rikoskomisario **Reginald Wexford**, jonka vakituisena apulaisena toimii **Mike Burden**. Wexford-kirjojen pohjalta on tehty loistava tv-sarja (1987-2000) *Ruth Rendellin mysteerit*, pääosissa George Baker ja Christopher Ravenscroft. Ensimmäinen suomennettu Wexford-kirja *Kuoleman pitkä varjo* ilmestyi v. 1978.

Brittiläinen **R. D. Wingfield** (oik. Rodney David Wingfield, 1928-2007) kirjoitti kuusi kirjaa komisario **Jack Frostin** tutkimuksista. Kirjoista on suomennettu vain yksi; *Komisario Frost* (suom. 1994). Vuosina 1992-2010 Komisario Frost ratkoi rikoksia tv-sarjassa, nimiroolissa Sir David Jason.

Stuart Palmerin (1905-1968) salapoliisitarinoissa murhia ratkoo iäkäs opettajatar neiti **Hildegarde Withers**, joka ei voi pitää nenäänsä irti murhajuutuista. Parhaimpia tarinoita ovat 1930-luvulla ilmestyneet *The Penguin Pool Murder* ja *Murder on the Blackboard*. Valkokankaalla on nähty Hildegard Withersinä kolme loistavaa näyttelijätärtä jo 1930-luvulla Edna May Oliver, Helen Broderick ja Zasu Pitts, sekä tv-elokuvassa v. 1972 Eve Arden. Valitettavasti yhtäkään Hildegarde Withers -kirjaa ei ole suomennettu.

Amerikkalaisen **John P. Marquandin** (1893-1960) novellikokoelmiin tehdyissä elokuvissa rikoksia ratkoo japanilainen salapoliisi **Mr. Moto**. 1930-luvun Hollywoodissa japanilaista Mr. Motoa esitti saksalainen näyttelijä Peter Lorre. Vuonna 1965 Mr. Motona nähtiin Henry Silva. Parhaimpia Mr. Moto -kirjoja ovat *Thank You, Mr. Moto* ja *Last Laugh, Mr. Moto*. Valitettavasti myöskään yhtään Mr. Moto -kirjaa ei ole suomennettu.

Myös toinen itämainen salapoliisi, **Mr. James Lee Wong**, on jäänyt suomentajilta huomaamatta. Tämä **Hugh Wileyn** (1884-1968) maineikas salapoliisi aloitti seikkailunsa 1930-luvulla Collier's

Magazine -julkaisussa ja siirtyi pian myös valkokankaalle, missä kiinalaista salapoliisia näytteli vuosina 1938-1940 englantilainen kauhuelokuvien klassikonäyttelijä Boris Karloff. Vain yhdessä elokuvassa v. 1940 kiinalaista Mr. Wongia näytteli kiinalaissyntyinen näyttelijä Keye Luke. Parhaimpia tarinoita ovat *Mr. Wong Detective* ja *The Mystery of Mr. Wong*.

SUOMALAINEN SALAPOLIISIRJALLISUUS 1910-luvulta 1960-luvulle

Rudolf Richard Ruth (1889-1957) on ensimmäinen suomalainen salapoliisikirjailija, hän julkaisi v. 1910 salanimellä **Rikhard Hornanlinna** kaksi teosta: **Kellon salaisuus** ja **Lähellä kuolemaa**. Kirjat ilmestyivät sarjassa Suomalaisia salapoliisikertomuksia 1 ja 2. Molemmissa teoksissa päähenkilönä toimii Sherlock Holmes -tyyppinen herrasmiessalapoliisi **Max Rudolph**, muutenkin kertomuksissa on pitkälti samanlainen asetelma kuin Holmes-kirjoissa. Ruth jatkoi kirjoittamistaan 1910- ja 1920-luvun vaihteessa, jolloin hän julkaisi muutaman romaanin **H. R. Hallin** nimellä. Samalla nimimerkillä Ruth kirjoitti myöhemmin muutaman salapoliisitarinan, joista v. 1939 julkaistu **Yhä murhat jatkuvat** kuuluu suomalaisen dekkarikirjallisuuden parhaimmiston. Kirjan pohjalta valmistui v. 1941 Ville Salmisen ohjaamana elokuva **Viimeinen vieras**.

Runoilija ja lehtimies **Lauri Soini** (oik. Soininen, 1875-1919) kirjoitti nimimerkillä **Lauri Sauramo** kaksi salapoliisitarinaa 1910-luvun lopulla. Molemmissa tarinoissa salapoliisina on yksityisetsivä **Väinö Haukka**, apunaan Silmä-niminen porokoira. Myös Haukka on saanut pirteitä Sherlock Holmesilta, niin tutkimus- kuin päättelymenetelmissä. Parempi kirjoista, **Punakaartin päällikön tytär**, ilmestyi v. 1918 juuri toimintansa aloittaneen Minervan kustantama.

Uuno Hirvonen (1898-1971) saavutti suurimmat suosionsa kirjoittaessaan Simo Penttilän nimellä, mm. kenraaliluutnantti T. J. A. Heikkilän seikkailut ja Kuollut mies -tarinat. Vuonna 1918 ilmestyi hänen omalla nimellään salapoliisitarina **Gyldenbrookien kunnia**. Tarinan salapoliisina toimii suurenrennuslasilla ja revolverilla varustautunut helsinkiläinen rikosasiaintoimiston varatuomari **Kaarlo Rautamo**.

Vuonna 1926 nuori 18-vuotias ylioppilas **Mika Waltari** (1908-1979) julkaisi jo toisen kirjansa, nyt tosin nimimerkillä **Kristian Korppi**. Teos **Kuolleen silmät, kertomuksia tuntemattoman ovilta** on suomalaisen rikoskirjallisuuden yksi suurista klassikoista. Kirja kuuluu nykyään keräilyharvinaisuuksiin ja sen arvo huutokaupassa on n. 350 euroa.

Kirjailija ja teatterimies **Jalmari Finne** (1874-1938), jonka tunnetuimpiin teoksiin kuuluu mm. Kiljusen herrasväen seikkailut, kirjoitti 1920-luvun lopulla myös kaksi salapoliisitarinaa: **Verinen lyhty** (1928), jossa murhaa ratkoo seitsemänkymmentävuotias Maria-emäntä kummipoikansa Kallen kanssa, sekä **Kohtalon käsi** (1929), jossa sankarina nyrkkeilijä **Janne Koski**.

Vuonna 1931 ilmestynyt **Mustalais-suon arvoitus** pohjautuu osin todelliseen tapahtumaan: Syyskesällä 1931 löydettiin eräästä lähteestä Tattarisuolta läheltä Malmia ihmisen ruumiinosia. Teoksen päähenkilönä on sanomalehtimies **Martti Kyttä**. Tarinan kirjoitti **Aarne Haapakoski** (vuoteen 1935 Laitinen, 1904-1961). Haapakoski tuli myöhemmin erittäin tunnetuksi nimimerkkien Outsider ja Henrik Horna johdosta. Toinen Haapakosken omalla nimellä julkaistu salapoliisikertomus on v. 1934 ilmestynyt **Madame Saahl'in salaisuus**, joka myös pohjautuu todellisiin tapahtumiin; tuolloin maailmanlaajuisesti huomiota herättäneeseen pariisilaiseen suureen vakoilutapaukseen.

Mestarisalapoliisi **William J. Kairalan** loi **M. Levä** alias **Marton Taiga** (oik. Martti Löfberg, 1907-1969). Ensimmäisen kerran tämä pyöreäkasvoinen ja pullea mestarisalapoliisi esiintyi v. 1932 Kikimisisessä aikakauslehdessä, myöhemmin Kairala seikkaili myös julkaisuissa **Yllätyslukemisto**, **Seikkailukertomuksia** ja **Pohjan poika**. Vuonna 1938 ilmestyi teos **Komisario William J. Kairala, mestarisalapoliisi** ja vuonna 1945 julkaistiin teos **He ovat vain pyöveleitä. Tarinoita mestarisalapoliisi William J. Kairalasta**. Sapo-sarjassa ilmestyi 1980-luvulla kaksi osaa **Komisario Kairalan tutkimuksia**.

Löfberg julkaisi *Marton Taigan* nimellä myös muita salapoliisitarinoita. Vuosina 1943-1944 newyorkilainen 14-vuotias sanomalehtipoika *Kid Barrow* alias *Porkkana* seikkailee neljässä kirjassa. Lempinimi Porkkana tulee pojan punaisesta tukasta. Vuosina 1945-1948 seikkaili kuudessa kirjassa *Porkkanan poika*, *Kid Barrow nuorempi*. Huonoimpiin *Marton Taiga* -kirjoihin kuuluu v. 1951 ilmestynyt *Kuka murhasi konsulin?*, alanimekkeenä: keväinen ”dekkari”. Tämä teos ei olekaan Martti Löfbergin kirjoittama, vaikka se hänen suostumuksellaan julkaistiinkin. Oikea tekijä on jäänyt tuntemattomaksi.

Vuonna 1938 järjestettiin suuret pohjoismaiset salapoliisiromaani kilpailut, jonka voittaneet teokset julkaistiin v. 1939 Islantia lukuun ottamatta kaikissa Pohjoismaissa. Suomessa palkinnon sai *Mika Waltarin* (1908-1979) teos *Kuka murhasi rouva Skrofin?*. Tässä teoksessa esiintyy ensimmäisen kerran *komisario Palmu* upeine viiksineen, myös apulaiset *Kokki* ja *Virta* ovat mukana. Komisario Palmu -kirjoja on ilmestynyt kaikkiaan kolme; Rouva Skrofin lisäksi: *Komisario Palmun erehdys* (1940) ja *Tähdet kertovat, komisario Palmu!* (1962). Kaikista kolmesta kirjasta on tehty elokuva 1960-luvun alkupuolella – komisario Palmuna loistava Joel Rinne, ohjaajana Matti Kassila. Kirjan *Kuka murhasi rouva Skrofin?* elokuvaversio valmistui nimellä *Kaasua, komisario Palmu*. Palmu-kirjoja on käännetty yli kymmenelle eri kielelle.

Matti Hälli (vuoteen 1940 Häll, 1913-1988) kirjoitti kolme salapoliisitarinaa v. 1938-1943. Ensimmäinen *Lepakkoarvoitus* (1938) oli samaa pohjoismaista kilpailusatoa kuin Waltarin ”rouva Skrof”. Se sai jo omana aikanaan hyvät arvostelut. Salapoliisina herrasmiestyyppinen *Ariel Vaara*. Hällin toinen salapoliisiromaani *Sopimatonta kuolla yliopistolla* (1942) kuuluu myös alansa parhaimmiston, päähenkilönä rikoskomisario *Vasama*, samoin hänen kolmas salapoliisitarinansa *Murha meren rannalla* (1943).

T. Rautapalo-Rapp (oik. Tauno Rautapalo, 1914-1998) tuli tunnetuksi aikoinaan urheilupiireissä lahjakkaana nyrkkeilijänä. Hän kirjoitti yhden salapoliisiromaani v. 1939, myöhemmin hän julkaisi suuren määrän reippaita nuortenkirjoja. Esikoisteos, *Tapaus NB*, on kunnioitettava teos suomalaisessa salapoliisikirjallisuudessa, jonka keskeisenä tapahtumana suurrikollinen NB yrittää päästä Suomen yksinvaltiaaksi.

Pohjoismaisen salapoliisiromaani kilpailun satoa oli myös *Olavi Tuomolan* (1907-1985) *Konsuli Hallan murha* (1939). Tuomola kirjoitti kaikkiaan yhdeksän salapoliisikirjaa v. 1939-1945. Perinteisen tyylin mukaisia ovat mm. *Verenpunainen kämmekkä* ja *Kummitusmurha* (molemmat 1945), sen sijaan toiminnallisempia ovat *Anastettu sotasalaisuus* (1940) ja *Neuvostovakoilija* (1943), näissä oli useimmissa päähenkilönä komisario *Matti Somero*.

Myös *Nokinen jälki*, jonka kirjoitti *Tauno Karilas* (1900-1980), oli samaa vuoden 1939 kilpailusatoa. Se hyväksyttiin Waltarin Palmu-kirjojen kanssa sveitsiläisen kustantajan Albert Müllerin rikoskirjallisuussarjaan, joka ilmestyi saksaksi v. 1943. Salapoliisina toimii kirjanpitäjä *Akseli Perkiö*.

Elokuun murha (1940) on tyypillinen sota-ajan salapoliisitarina, jossa murhaajan lisäksi kiinni jää myös vakoilijoita. *V. Laikko* (oik. Vilho Puttonen, 1906-1971) ei ole kirjoittanut muuta kuin tämän yhden ainoan salapoliisitarinan.

Lehtimiehenä ja radioavustajana kirjallisen uransa aloittanut *Olavi Linnus* (vuoteen 1935 Lilius, 1914-2000) kirjoitti iskelmäsanoituksia (mm. *Mambo Italiano*) nimimerkillä Olaus ja käänsi elokuvatekstejä. Hän kirjoitti myös kuusi salapoliisiromaania, joiden päähenkilönä murhamysteerejä ratkoo osastopäällikkö *Tauno Vahtonen*. Parhaimpia ovat *Vahtonen ajaa takaa kuolemaa* (1940) ja

...*sinun vuorosi tulee* (1944). Olavi Linnus kirjoitti myös toistakymmentä nuorten seikkailuromaa-
nia salanimillä Rex Davis, Gil Dennic ja Brent Morea.

Aarne Haapakoski (vuoteen 1935 Laitinen, 1904-1961) käytti nimimerkkejä *Outsider* ja *Henrik Horna* noin 60 salapoliisi- ja rikosromaanissa. Kustannusosakeyhtiö Ilmarisen palveluksessa ollut Yrjö Halme keksi Haapakoskelle nimimerkin Outsider. Henrik Horna -nimimerkki taas on saanut vaikutteensa ”ensimmäisen suomalaisen dekkarikirjailijan” Rudolf Richard Ruthin nimimerkistä Rikhard Hornanlinna. Outsider-tarinoita ilmestyi ensin *Lukemista kaikille* -lehdessä, myöhemmin *Karma*-sarjassa. Sarjassa ilmestyneet ensimmäiset Henrik Horna -kirjat olivat ruotsinkielisiä. Ensimmäisissä tarinoissa salapoliisina toimii helsinkiläinen iäkäs yksityisetsivä *Klaus Karma*, pitkä, kalju, laiha ja kumaraharteinen. Hän pitää hyvästä konjakista ja pelaa mielellään sakkia. Haapakoski ei ollut tyytyväinen tähän hahmoonsa, ja niin astui kuvaan uusi *Klaus Karma II*. Tämä arkkitehti Klaus Karma on edellisen veljenpoika, joka pelaa korsikalaista pasianssia ja hän puolestaan pitää hyvästä kahvista (turkkilaista mokkaa). Myös ulkonäkö poikkesi olennaisesti edeltäjästä; hän on keskipituinen, pyöreänaamainen ja hän ontuu toista jalkaansa. Pulmallisissa tilanteissa Klaus Karma saa ”avaruuden salaperäisiä sähköitä”; tämä on muunnelma Agatha Christien Hercule Poirotin ”harmaista aivosoluista”. *Karma*-kirjat olivat aikanaan erittäin suosittuja. Joissakin teoksissa Haapakoski käytti rikostutkijana kirjailija Hornaa. Parhaimpia ovat *Keskiyön murha* (1941), *Vihreä kummitus / Det gröna spöket* (1941), *Peli on menetetty* (1941), *Nunnat nukkuvat* (1942), *Kuolema tulee kello 12* (1943), ja *Kuolema erehtyy* (1945). *Karma*-kirjoja ilmestyi v. 1941-1948.

Vuonna 1945 esiintyivät ensimmäinen kerran radiossa *Kalle Kustaa Korkki* ja *Pekka Lipponen*. Näitä *Outsider*-seikkailutarinoita ilmestyi myös painettuna 1945-55 yhteensä viisitoista kappaletta. Vuonna 1956 alkoi ilmestyä sarjajulkaisuna *Pekka Lipposen seikkailuja* ja v. 1958 *Kalle Kustaa Korkin seikkailuja*. Vuonna 1957 Haapakosken apuna tarinoiden kirjoittamisen aloitti *Seppo Tuisku* (1935-), joka jatkoi kirjoittamista vielä Haapakosken kuoleman jälkeenkin. Tarinoita ilmestyi kaikkiaan 192, joista Haapakoski kirjoitti 69 ja Tuisku 123.

Muita onnistuneita *Outsider*-kirjoja on mm. *Viisi tikaria* (1941) ja *Michael etsii menneisyyttään* (1945). Haapakoski julkaisi *Outsider*-nimimerkillä myös tunnetun teoksensa *Kilroy oli täällä* (1947). Syyllinen ei paljastu itse kirjassa, vaan ”kuka oli Kilroy” selvisi vasta lukijakilpailun päättyttyä.

Aarne Haapakoski käytti myös paria muuta nimimerkkiä Outsiderin ja Henrik Hornan lisäksi. Vuonna 1945 ilmestyi nimellä *Viktor Mario* Pariisiin sijoittuva salapoliisitarina *Punaisen Härän Hotelli (Hotel du Boeuf Rouge)*. Vuoden 1949 satoa on Portugaliin sijoittuva *Kuka näistä kuudesta?*, jonka Haapakoski kirjoitti nimimerkillä *William B. Harrow*. Parhaimpia Haapakosken muista nimimerkkikirjoista ovat *Rigor Morton* nimellä *Kuolema pyramidin varjossa* ja *Halt Denis* nimellä *Yhdeksän ristiä*, molemmat vuodelta 1956.

Vilho Helanen (1899-1952), yksi parhaimmista suomalaisista salapoliisikirjailijoista, julkaisi vuonna 1941 nimimerkillä *Heikki Aksila* teoksen *Helsingissä tapahtuu*. Kirjan päähenkilönä on nuori asianajaja, varatuomari *Kaarlo Rauta*, joka esiintyy myös Helasen omalla nimellä julkaistuis-
sa myöhemmissä salapoliisitarinoissa. Kaarlo Rauta on selkeä laina Uuno Hirvosen *Gyldenbrookien kunnia* -kirjan (1918) rikosasioimiston varatuomari Kaarlo Rautamosta. Myös Helasen Rauta on pitkä, leveäharteinen mies, hänellä on vaaleat, lyhyet hiukset, harmaat silmät ja päättäväiset kasvot. Vilho Helasen Rauta-kirjoista parhaimpia ovat *Valvova silmä* (1946), *Rauhaton rannikko* (1947), *Filmitalon murhenäytelmä* (1948) ja *Ristilukin arvoitus* (1949).

Ensimmäisiä suomalaisia naissalapoliisikirjailijoita on **Kirsti Porras** (oik. Hellin Fogelholm, 1908-1986), hän julkaisi vain kolme salapoliisitarinaa: *Laiva huusi yössä* (1942), *Kuolema käy ateljeessa* (1944) ja *Winter ei saavu aamiaiselle* (1945). Kirjojen sankarina on poliisimies *Kanerva*. Kirsti Porrasta on verrattu jopa Agatha Christiehin ja Dorothy L. Sayersiin.

Sotamuistelukirjoilla uransa aloittanut **Kaarlo Erho** (1905-1967) kirjoitti kolmetoista salapoliisiro-
maania 1940-luvulla, myöhemmin hän kirjoitti mm. näytelmiä ja nuorten kirjoja salanimillä Kalle
Rae ja Erik Karlsson. Erhon ensimmäinen salapoliisihahmo on toimittaja *Kalle Kanto*, joka esiintyy
yhdeksässä kirjassa. Parhaimpia niistä ovat *Karhumäessä kummittelee* (1944), *Perjantai, kolmas-
toista päivä* (1945), *Tapahtui Pohjanmaan pikajunassa* (1945) ja *Sata ja kaksi pelikorttia*
(1947). Erhon toinen tunnettu salapoliisihahmo komisario *Erik Paarma* selvittelee murhatapauksia
kolmessa kirjassa: *Kaarina-kuningattaren ihojauherasia* (1945), *Luurankovieras* (1945) ja *Kuu-
tamossa kulkee kuolema* (1946). Erhon kolmas salapoliisi *Erik Korpi* esiintyy vain yhdessä teok-
sessa: *Rautaruukin mysteeri* (1945).

1940-luvun tuotteliain suomalainen kirjailija on **Kaarlo Nuorvala** (1910-1967). Salapoliisitarinoi-
den lisäksi hän kirjoitti nuorten ja aikuisten seikkailukirjoja, tyttökirjoja ja rakkausromaaneja. Hän
teki myös käännöstöitä ja elokuvakäsikirjoituksia (mm. *Salakuljettajan laulu*, *Kaasua*, *komisario*
Palmu ja *Tähdet kertovat*, *komisario Palmu*). Pelkästään vuonna 1945 Nuorvala julkaisi 27 kirjaa,
sekä omalla nimellään että useilla nimimerkeillä. Nuorvalan omalla nimellä julkaistuista salapoliisi-
tarinoista parhaimpia ovat *Valkoisen sireenin arvoitus* (1944), *Murhaajien kerho*, *Murhaketju* ja
Murha Aulangolla (1945) sekä *Murhaajain hotelli* (1946). Nimimerkillä *Bob Palmer* ilmestyi
Ansaldon rooli. *Rikollinen teatteriseurue kauhujen talossa* (1944), *Iskelmämurha* (1945) ja *Risti-
lukin arvoitus* (1945), *Roy Wiltonin* nimellä julkaistiin teokset *Aavemurha* (1945), *Väärää rahaa*
(1945) ja *Myrkkykide* (1948), *Max Duganin* nimellä vain yksi teos: *Vakooja ja atomipommi*
(1945), sekä *Earl Kenningtonin* nimissä myös yksi kirja: *Basil Marlinton salapoliisina* (1946).

Tunnettu kirjailija **Armas J. Pulla** (1904-1981) ei ollut omillaan salapoliisitarinoita kirjoittaessaan,
joita ilmestyi vain kaksi. Vuonna 1943 julkaistiin *Puhelimessa on verijälkiä* ja parempi teoksista,
Sinisen linjan arvoitus, vuonna 1948. Näiden lisäksi Pulla kirjoitti myös seikkailukertomuksia vuo-
sina 1929-1945 yhdessä *Mika Waltarin* kanssa heidän yhteisellä nimimerkillään Kapteeni Leo Rai-
nio.

Kirjailija **Helvi Erjakka** (1909-1975) kirjoitti vuonna 1945 yhden, keskitasoa paremman salapoliisi-
tarinan. Teatterimaailmaan sijoittuva *Pahempi kuin murhaaja* julkaistiin *Harrit Vanen* salanimel-
lä.

Samana vuonna (1945) myös näyttelijä **Yrjö Hämäläinen** (1905-1964) kirjoitti luontevasti etene-
vän, teatterimaailmaan sijoittuvan teoksen *Kuolema vierailee ensi-illassa*, jonka julkaisi Tampere-
lainen Kustannusosakeyhtiö Miete.

Toimittaja **Osmo Osva** (vuoteen 1945 Salonen, 1923-) julkaisi vain kaksi salapoliisitarinaa. Vuonna
1943 ilmestyi *Telakka tulessa* ja vuonna 1946 Osvan parempi teos *Kuoleman päivä on perjantai*.
Osmo Osva toimi myös elokuvaavustajana (mm. *Valkoinen peura*), myöhemmin hän toimi freelan-
cerkuvittajana.

Selim Tapolan (1912-1974) vauhdikkaassa tarinassa *Täysikuu* Valpo ja Gestapo jäljittävät desant-
teja ja heidän apureitaan. Teos ilmestyi vuonna 1944. Tapola julkaisi myöhemmin nuorten seikkai-
lukirjoja sekä omalla nimellään että nimimerkillä Jori Tervanto.

1940-luvulla ilmestyi salapoliisitarinoita useilta kirjailijoilta, joista monet käyttivät nimimerkkejä.

Heitä olivat mm. **Vesa E. Syrjänen** (1882-1972), joka julkaisi v. 1943 nimimerkillä **Kapteeni Hell** yhden aikansa onnistuneimman salapoliisitarinan: **Silverhovin arvoitus**. Vasta v. 1962 hän uskaltui käyttämään omaa nimeään tarinassa **Keskiyön nuolet**.

Kirjailija **Lasse Jaakkolalta** (1916-1966) ilmestyi v.1943 teos **Sotasairaalan mysteeri**. Jaakkola käytti myös kolmea eri nimimerkkiä kirjoittaessaan muita salapoliisitarinoita: Nimellä **Ola Selas** ilmestyi v. 1945 teos **Kaksi kertaa kolme**, nimellä **Ossi Merto** v. 1949 teos **Hypnoosirikos selviää** ja vuonna 1950 nimimerkillä **Lauri Jaala** julkaistiin teos **Professori Kuurron juttu**.

Vuoden 1944 tuotantoa on **Väinö Pelkosen** (1894-1974) salapoliisitarina **Ihmismetsästäjä**. Pelkonen käytti myöhemmin nimimerkkiä **Dan Morris**. Tällä nimellä on julkaistu teokset **Veripunaiset ympyrät** (1947) ja **Kielletty polku** (1948).

Nimimerkki **Teuvo Kauppo** oli oikealta nimeltään **Toivo Kauppinen** (1907-1987). Kaupon nimellä julkaistiin kaksi salapoliisitarinaa: **Kirurgin naamioima mies** (1945) ja **Teatterikummitus** (1947).

Kirjailija **Väinö Syväne** (1892-1982) julkaisi omalla nimellään kaksi salapoliisitarinaa vuonna 1945: **Kuka meistä on varas** ja **Kuka varasti setelit?**. Vuonna 1947 ilmestyneen tarinan **Punatukkaisen naisen arvoitus** kirjoittajanimimerkiksi Syväne laittoi nimen **V. J. Soljanko**.

Suomessa on tehty hyvin vähän parodioita salapoliisitarinoista. Yksi sellainen ilmestyi v. 1945, kun **Sampsa Korpela** (1903-1968) julkaisi kirjan **Kuka murhasi ja kenet?**. Kirjan tekijänä ilmoitettiin Sampsa Korpela alias Samuvel Pabu! Salapoliisina toimii **Topias Plunt**, jolla on ilmiömäinen naamioitumistaito.

Keskitasoa parempaa suomalaista salapoliisitarinaa edustaa rikospoliisissa työskennelleen **Hugo Nousiaisen** (1913-1957) teos **Murhattiinko hänet?**, joka ilmestyi vuonna 1945. Sen sijaa saman vuoden satoa oleva **Turo Ahvan** (1927-1990) kirjoittama **Aavekärppä** ei ollut kovin onnistunut.

1940-luvun parhaimpiin suomalaisiin salapoliisitarinoiniin kuuluu myös **Sininen kuolema** vuodelta 1946. Kirjoittajaa **Jonne Piippo**a (1914-1985) onkin verrattu joskus jopa Vilho Helaseen. Samalta vuodelta on myös **Erik Dahlbergin** (1892-1976) hyvin kirjoitettu **Kamera ei valehtele milloinkaan. Salapoliisikertomus Chicagosta**, jossa murhamysteerin ratkaisee sanomalehtivalokuvaaja **Knutte Malmer**. Dahlberg oli itse asunut useita vuosia Yhdysvalloissa, jossa hän toimi reporterina. Hän kirjoitti myöhemmin seikkailu- ja villin lännen -kertomuksia nimimerkeillä Flynn Everett ja Erkki Karhunkuru.

Kustannusosakeyhtiö Ilmarisen toimittaja **Yrjö Rafael Halme** (vuoteen 1905 Eliasson, 1894-1978) kirjoitti ahkerasti, mutta vain pieni osa tuotantoa on painettu kirjoiksi asti. Hän käytti nimimerkkejä Lauri Virta ja Jaakko Riutta kirjoittaessaan seikkailukertomuksia. Halmeen ainut salapoliisitarina **24 tuntia** ilmestyi v. 1944 nimimerkillä **Lauri Virta**. Kirjan päähenkilönä on rikosetsivä **Lehtonen**.

Jyväskyläläinen kirjailija ja mainostoimittaja **Tuuri Heporauta** (1922-1991) kirjoitti vuonna 1947 nimimerkillä **Jaakko Tierna** salapoliisitarinan **Kuu itkee verta**. Omalla nimellään Heporauta julkaisi vuonna 1954 teoksen **Kuoleman häätalo**. Hän julkaisi myös seikkailutarinoita nimimerkillä Pentti Kari.

1940-luvun lopun yksi mielenkiintoisimmista suomalaisista salapoliisitarinoista on **Jyrki Mikkosen** (1909-1984) teos **Punainen kyynel** (1948). Kirja pursuaa eksotiikkaa, mystiikkaa, romantiikkaa ja sadismia. Vuoroin katkotaan kauvoja ja vuoroin rakastetaan kuutamossa.

1950-luvun alussa ilmestyi markkinoille paljon uusia salapoliisikirjailijoita. Onnistuneimpia tarinoita kirjoittivat mm. **Harri Hirvas** (oik. Harry Karlsson, 1919-2003), jolta ilmestyivät teokset **Kärventävä liekki** (1952) ja **Isoja kaloja verkossa** (1955).

Pauli Suhonen (1912-1994) kirjoitti nimimerkillä **T. Marras** parhaimpiin suomalaisiin salapoliisitarinoihin kuuluvan teoksen **Tohtori Kaarretin tapaus** (1953). Tämä kirja julkaistiin arvostetun Salama-sarjan ensimmäisenä numerona.

Vuonna 1955 ilmestyi yksi ensimmäisiä suomalaisia ns. kovaksi keitettyjä dekkareita. Suomenruotsalainen sanomalehtimies **Rolf Ståhlström** (1918-2000) julkaisi jo edellisenä vuonna (1954) Ruotissa teoksensa **Än lever liket**, joka jo seuraavan vuonna ilmestyi Suomessa nimellä **Murha ilman ruumista**. Kirja julkaistiin tekijänimimerkillä **Rolle Tillman**.

Monenlaisia työpaikkoja aiemmin kokeillut **Mauri Sariola** (1924-1985) päätyi viimein, vuonna 1956, rikostoimittajaksi Helsingin Sanomiin. Samana vuonna ilmestyi hänen ensimmäinen, hyvät arvostelut saanut, salapoliisitarinansa **Laukausten hinta**. Jo tässä esikoisdekkarissa esiintyy kuuluisa komisario **Leo Olavi Susikoski**, tuo leveäharteinen, vaatimaton ja miehekäs poliisimies. Vuonna 1956 ilmestyi toinenkin Susikoski-tarina: **Rotat pois laivasta!**. Se sai vielä paremmat arvostelut kuin **Laukausten hinta**. Sariola kirjoitti 1950-luvulla vielä neljä Susikoski-teosta: **Revontulet eivät kerro** (1957), **Leiväton pöytä on katettu** (1958), **Kohtalokas Itämeren-risteily** (1959) ja **Sisukoski ottaa omansa** (1959). Vuosina 1961-1984 Susikoski-tarinoita ilmestyi vielä 27 kappaletta. Vuonna 1961 Sariola esitteli toisen salapoliisihahmonsansa asianajaja **Matti Viiman** teoksessa **Lavean tien laki**. Viima oli täysin vastakohta Susikoskelle, hän suhtautui elämään rennosti, joi konjakkia ja ihaili julkisesti naiskauneutta. Viima-kirjoja ilmestyi vielä kolme: **Hurjan pojan koti** (1962), **Punaisen kukon laulu** (1963) ja **Budapestin uni** (1967). Kolmannen sankarinsa Sariola loi vuonna 1968: rikostoimittaja **Aarre Kuusama** esiintyi vain kahdessa kirjassa; **Sumusta nousee risti** ja **Älä kaikista ruusuista huoli** (molemmat 1968). Sariolan teoksia on käännetty seitsemälletoista kielelle ja niitä myös filmattu.

Vuonna 1966 **Mauri Sariola** käytti ensimmäisen kerran nimimerkkiä **Esko Laukko**. Kirjailija oli kyllästynyt huonoihin arvosteluihin, joita sai Susikoski-kirjoista ja päätti uudella nimimerkillä hämätä arvostelijat. Vaikka nimimerkki tunnustettiin Sariolalle kuuluvaksi, hän kuitenkin kiisti sen. Jossain vaiheessa epäiltiin, että Laukko-nimen taakse kätkeytyi Sariolan Tuula-vaimo hänen toisesta avioliitostaan. Arvosteluissa mainittiin mm. ”lupaava tulokas.”. Ensimmäinen Laukko-kirja oli **Herrasmiesten oikotie**, samalta vuodelta (1966) on myös paras Laukko-kirjoista **Tohtori Viitasen tapaus**. Vuonna 1969 ilmestyi Laukko-kirja **Sen yli käy vain tuuli viheltäin**, teos aiheutti skandaalin, sillä arvostelijat huomasiat että se oli selvä plagiaatti **Bill S. Ballingerin** (1912-1980) teoksesta **Kynsi ja hammas**. Asia sovittiin ilman oikeudenkäyntiä ja Sariola joutui maksamaan 5400 markkaa amerikkalaiselle kirjailijalle.

1960-luvun alussa kirjailija **Tauno Yliruusi** (1927-1994) kirjoitti kuusi erinomaista salapoliisitarinaa, joista parhaimpia ovat **Yllätysmurha** (1960), **Joulu Toijalan takana** (1963) ja **Rikosetsivien vapaapäivä** (1963).

Vuonna 1962 WSOY järjesti salapoliisiromanikilpailun, jonka voitti **Jorma Napola** (1914-2000) teoksellaan **Ruuvikierre**. Kilpailun taso ei ollut korkea.

Seuraavana vuonna (1963) ilmestyi muutama tasokas suomalainen salapoliisitarina. **Lennart Åkerlund** (oik. Torsten Peltomo, (1920-2005) julkaisi teoksen **Kuolema tulee aina yllättäen**. Kirjailija-runoilija **Mikko Haljoki** (1936-2015) toi markkinoille teoksensa **Nuori, ikävöity, kuollut** ja jo seuraavana vuonna häneltä ilmestyi toinen dekkari: **Tonttujoukko varpahillaan**. Yksi harvoja naiskirjailijoita suomalaisessa salapoliisituotannossa on näyttelijä **Glory Leppänen** (1901-1979), häneltä ilmestyi vuoden 1963 teoksen **Punainen Fiat BA 777** lisäksi teokset **Kärpät saalistavat** (1964), **Eski on kuollut** (1966) ja **Pääosassa kuolema** (1967). Neljäs vuoden 1963 tulokkaista on jyväskyläläinen **Marko Tapio** (oik. Tapper, 1924-1973). Hänen esikoisteoksensa **Enkeli lensi ohi** sai hyvät arvostelut, kuten hänen kaksi muutakin salapoliisitarinaansa; **Kolmetoista mehiläistä** (1964) ja **Mummokulta** (1969).

1960-luvun kenties merkittävin salapoliisikirjailijatulokas on **Eeva Tenhunen** (oik. Palosuo, 1937-). Jo esikoisteoksessaan **Mustat kalat** (1964) hän osoittaa hallitsevansa salapoliisikirjallisuuden vaikean saran, häntä ei olekaan turhaan verrattu Agatha Christiehin ja muihin alan mestareihin. **Mus-tien kalojen** lisäksi Tenhuselta on ilmestynyt mm. **Keisari seisoo palatsissaan** (1971), **Nuku hyvin**, **Punahilkka** (1973), **Kuolema savolaiseen tapaan** (1976) ja **Hyvän tytön hautajaiset** (1978).

Kolmas merkittävä naiskirjailija 1960-luvun suomalaisessa salapoliisikirjallisuudessa, Tenhusen ja Leppäsen lisäksi, on **Pirkko Arhippa** (oik. Syynimaa, 1935-). Häneltä ilmestyi kaikkiaan seitsemän salapoliisitarinaa; ensimmäinen, **Murha on sydämen asia**, ilmestyi vuonna 1968. Parhaimpia ovat **Osta aikaa Naantalista** (1972) ja **Poikien joukossa tyttöjen joukko tyhjä** (1973).

SAPO-SARJA

WSOY:n kustantaman SaPo-sarjan numerolla 1 ilmestyi vuonna 1953 *Agatha Christien* Hercule Poirot-dekkari *Lordin kuolema*. Sarjassa ilmestyi 459 alan parhaimmiston kuuluvaa salapoliisi- ja rikostarinaa, viimeisenä *Antonin Varennen Fakiirit* v. 2012. Sarjan alusta lähtien ulkoasusta vastasi Carl-Gustaf Hagström, jonka pitkä urakka päättyi vuonna 1997. Toinen pitkäaikainen kuvittaja Ritva Lajoki suunnitteli kirjojen kansia sarjan uusintapainoksiin ja osaan uusia kirjoja 1970- ja 1980-luvuilla, mm. *Ellery Queenin Silinterihatun arvoitus* vuodelta 1977. Numerolla 401 ilmestyi *Reginald Hillin Kuolema kuvassa*, jonka uudesta ulkoasusta vastasi Mika Tuominen.

Sarjassa on ilmestynyt perinteisiä salapoliisikirjoja sekä nykyaikaisempia rikos- ja jännityskirjoja. Kirjan takakannessa on kolme erilaista logoa osoittamassa minkä tyyppisestä julkaisusta on kulloinkin kysymys; vaihtoehtoina ovat perinteinen salapoliisiromaani, modernia jännitystä tai klassikko.

SaPon numero 300 oli juhlijulkaisu, tällä numerolla ilmestyi vuonna 1986 *Julian Symonsin* toimitama *Murha! Murha!* : salapoliisikertomuksesta rikosromaaniin. Kirja ei ollut varsinaisesti dekkari, vaan lähinnä salapoliisikirjallisuuden historiikki.

Sarjassa on ilmestynyt myös muutama keräilyharvinaisuus: antologiat *Murha Suvikunnassa* (1984) ja *Murha Bulevardilla* (1994) eivät tulleet lainkaan myyntiin suurelle yleisölle. Kirjat julkaistiin ilman SaPo-sarjan sisäistä numerointia.

SALAMA-SARJA

Gummeruksen kustantaman Salama-sarjan ensimmäinen julkaisu vuodelta 1953 on *suomalaisen T. Marraksen* (oik. Pauli Suhonen) dekkari *Tohtori Kaarretin tapaus*. Sarjassa ilmestyi kaikkiaan 205 dekkaria, joista viimeinen julkaistiin vuonna 1973. Sarjan viimeiset osat (177-205) julkaistiin sarjanimellä Salama minun makuuni, mm. *Hugh Wheelerin Rikoksien Capri* (1971). Sarjan ulkoasusta on vastannut Matti Louhi.

Sarjassa on ilmestynyt perinteisten salapoliisiromaanien lisäksi myös laaja määrä muuta rikoskirjallisuutta, mm. useita kirjoja *James Hadley Chaselta: Ruumisarkku Hongkongista* (1963). Vuodesta 2002 alkaen jännityskirjallisuuteen erikoistunut Book Studio on julkaissut vanhoja Salama-sarjan dekkareita uusintapainoksina, mm. *Quentin Patrickin* alun perin vuonna 1961 ilmestynyt *Rakas vaimoni Maureen*.

Lähteet:

Kukkola, Timo: Dekkaristin käsikirja. 2. uud. laitos. 1997

Kukkola, Timo: Hornanlinnan perilliset : 70 vuotta suomalaista salapoliisikirjallisuutta, 1980

Ekholm, Kai & Parkkinen, Jukka: Pidättekö dekkareista, 1985

Bagh, Peter von: Elokuvan ilokirja, 1990

Suomen kirjailijat

Harri Hirvi Jyväskylä 12.5.2004 (päivitetty 7.7.2016)